

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

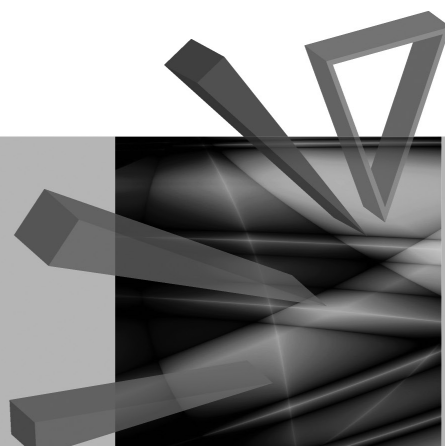
RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

267

Handel i inwestycje w semiglobalnym otoczeniu

Tom 1

Redaktorzy naukowi

**Jan Rymarczyk, Małgorzata Domiter,
Wawrzyniec Michalczyk**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Jarosław Kundera, Leon Olszewski, Zdzisław Puślecki,
Kazimierz Starzyk, Krystyna Żołądkiewicz

Redaktorzy Wydawnictwa: Elżbieta Kożuchowska, Aleksandra Śliwka

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-235-2 (całość)

ISBN 978-83-7695-239-0 t. 1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Łukasz Ambroziak: Handel wewnątrzgałęziowy państw Grupy Wyszehradzkiej na przykładzie przemysłu motoryzacyjnego	11
Eric Ambukita: Wielkie gospodarki wschodzące – nowi partnerzy gospodarczy krajów Afryki	25
Anna Barwińska-Małajowicz: Inwestycje w kapitał ludzki w kontekście <i>brain waste</i>	37
Daša Belkovicsová: Theoretical models of financing tertiary education and its application on example of Slovakia.....	48
Mateusz Benedyk: Wpływ banków centralnych na inwestycje od czasu wybuchu kryzysu finansowego.....	54
Zbigniew Bentyn: Wpływ rozwiązań informatycznych na zmianę zachowań nabywczych klientów oraz rozwiązań logistycznych przedsiębiorstw handlowych.....	63
Joanna Bogolebska: Zarządzanie rezerwami walutowymi Chin – problemy i wyzwania.....	73
Magdalena Broszkiewicz, Paweł Broszkiewicz: Rola ładu korporacyjnego w przeciwdziałaniu manipulacjom na globalnych rynkach kapitałowych .	84
Ignacy H. Chrzanowski: Economics and politics of foreign direct investment. Is it beneficial for the recipient countries?.....	96
Anna Chrzęściewska: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne Indii.....	110
Małgorzata Czarnas: Rozwój korporacji transnarodowych na przykładzie Amazon.com.....	121
Elżbieta Czarny, Jerzy Menkes, Katarzyna Śledziwska: PKB i handel państw transformacji w czasie kryzysu gospodarczego	130
Katarzyna Czech: Realizacja celów Strategii Europa 2020 – Polska na tle wybranych krajów UE	140
Tomasz Dorożyński: Znaczenie funduszy strukturalnych Unii Europejskiej dla polskich regionów.....	151
Kamila Drelich: Controlling projektów jako narzędzie współpracy wewnętrzkoncernowej.....	162
Agnieszka Dybizbańska: Konkurencyjność państw strefy euro w kontekście kryzysu gospodarczego.....	170
Katarzyna Dymitrow: Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rozwój gospodarczy Indii	180

Po-Kai Fang: Taiwan's strategy of integrating into global and regional economy	190
Bartosz Fortuński: Proekologiczne podejście do energetyki i jej wpływ na handel zagraniczny Unii Europejskiej	200
Joanna Garlińska-Bielawska, Magdalena Opiola: Handel Maquiladora w kontekście obecnego kryzysu gospodarczego	210
Jadwiga Gierczycka: Wpływ kryzysu w strefie euro na sytuację gospodarczą Polski	221
Małgorzata Grącik-Zajaczkowski: Kraje rozwijające się w ramach rundy WTO z Doha	230
Bohdan Jeliński: Rekonfiguracja gospodarki globalnej (dynamika, mechanizmy, struktury)	241
Bogusław Kaczmarek, Katarzyna Świącicka: Potencjał rozwojowy (inwestycyjny) MŚP na terenie województwa łódzkiego	253
Barbara Klimas: Inwestycje w kapitał wiedzy jako wyzwanie dla polityki państwa w globalizującej się gospodarce	260
Szymon Kłopocki: Lokalna i globalna współpraca firm w klastrze	272
Irena Kociszewska, Monika Kamińska: Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w latach 2007-2010	282
Aneta Kosztowniak: Przepływy BIZ i zmiany struktury akumulacji kapitału a wzrost gospodarczy w krajach wschodzących i rozwijających się	295
Anetta Kuna-Marszałek: Rola ekoinnowacji w strategii działania przedsiębiorstw na przykładzie systemów zarządzania środowiskiem	309
Jarosław Kuśpit: Rozwój stosunków gospodarczych z zagranicą krajów byłego ZSRR	320
Andżelika Kuźnar: Dobra niematerialne oparte na wiedzy jako czynnik wzrostu innowacyjności Unii Europejskiej	330

Summaries

Łukasz Ambroziak: Intra-industry trade of the Visegrad Countries: the case of automotive industry	24
Eric Ambukita: Big emerging economies – new economic partners for African countries	36
Anna Barwińska-Malajowicz: Investments in human capital in the context of “brain waste”	46
Daša Belkovicsová: Teoretyczne modele finansowania szkolnictwa wyższego i ich zastosowanie na przykładzie Słowacji	53
Mateusz Benedyk: Influence of central banks policies on investments since the financial crisis	62

Zbigniew Bentyn: The impact of information solutions on the change of customers' behavior and trading companies logistics	72
Joanna Bogolebska: Management of foreign reserves in China – problems and challenges.....	83
Magdalena Broszkiewicz, Paweł Broszkiewicz: The role of corporate governance in solving the problem of manipulations on the global capital markets.....	95
Ignacy H. Chrzanowski: Ekonomiczne i polityczne aspekty zagranicznych inwestycji bezpośrednich. Czy są one korzystne dla odbiorców?	109
Anna Chrzęściewska: Foreign Direct Investment outflows from India.....	120
Małgorzata Czarnas: Development of transnational corporations on the example of Amazon.com	129
Elżbieta Czarny, Jerzy Menkes, Katarzyna Śledziwska: GDP and trade of transformation countries in the time of the economic crisis.....	139
Katarzyna Czech: Implementation of goals of the Europe 2020 strategy – Poland compared to selected EU countries	150
Tomasz Dorożyński: The role of EU structural funds for regions in Poland..	161
Kamila Drelich: Controlling of projects as the instrument of intercompany cooperation	169
Agnieszka Dybizbańska: Competitiveness of the euro zone countries in the context of economic crisis	179
Katarzyna Dymitrow: The influence of direct foreign investments on the economic development of India.....	189
Po-Kai Fang: Tajwan: globalna i regionalna strategia integracji ekonomicznej	199
Bartosz Fortuński: Environmental approach to energy and its impact on foreign trade of the European Union	209
Joanna Garlińska-Bielawska, Magdalena Opiola: Trade under Maquiladoras in conjunction with the current economic crisis	220
Jadwiga Gierczycka: Impact of the crisis in the euro zone on the economic situation of Poland	229
Małgorzata Grącik-Zajaczkowski: Developing countries in the WTO Doha round	240
Bohdan Jeliński: Global economy reconfiguration.....	252
Bogusław Kaczmarek, Katarzyna Święcicka: An investment potential of SME in the area of Łódź Voivodeship	259
Barbara Klimas: Investments in knowledge capital as a challenge for the state policy in the globalizing economy	271
Szymon Kłopocki: Local and global firm cooperation in clusters	281
Irena Kociszewska, Monika Kamińska: Foreign direct investments in Poland between 2007-2010.....	294

Aneta Kosztowniak: FDI flows and changes of structure of capital accumulation vs. economic growth in the emerging and developing countries.....	308
Anetta Kuna-Marszalek: The role of eco-innovations in business strategy as an example of environmental management systems	318
Jarosław Kuśpit: The development of economic relations with foreign countries of the former USSR	329
Andżelika Kuźnar: Intangibles based on knowledge as a factor of the innovation growth of the European Union	339

Bohdan Jeliński

Uniwersytet Gdański

REKONFIGURACJA GOSPODARKI GLOBALNEJ (DYNAMIKA, MECHANIZMY, STRUKTURY)

Streszczenie: Obecny kryzys gospodarczy podważył powszechne dotąd przekonanie, że globalizacja jest gwarancją szybkiego i zrównoważonego wzrostu gospodarki światowej. Zmusza to do fundamentalnych refleksji nad istotą globalizacji, jej dotychczasowym rozwojem i naturą negatywnych skutków, jakie zrodziła. Jest to zaskakujące, gdyż uważna analiza tego rozwoju pozwalała wcześniej dostrzec w nim mechanizmy destrukcji. Przyszłość globalizacji to jej generalna rekonfiguracja w sferze społeczno-kulturowej, gospodarki i polityki. Przyszły kształt globalizacji to koordynacja w skali globalnej przez globalne zarządzanie.

Słowa kluczowe: globalizacja, kryzysy gospodarczy, rekonfiguracja, globalne zarządzanie.

1. Wstęp

W konsekwencji trwającego do 2008 r. globalnego kryzysu gospodarczego podważone zostało powszechne dotąd przekonanie, że globalizacja jest gwarancją szybkiego i zrównoważonego wzrostu gospodarczego. Gospodarka światowa stanęła wobec konieczności przezwyciężania strukturalnych ograniczeń i wyzwań dalszego rozwoju. Jest to konsekwencją dokonujących się w niej przemian, które spowodowały, że wiele wewnętrznych sprzeczności osiągnęło poziom niedający się wytłumaczyć w ramach teorii cyklicznego rozwoju gospodarki światowej. Te krytyczne obszary rozwoju gospodarki światowej to przede wszystkim deruralizacja i deindustrializacja, osiągnięcie granic wyczerpywalności zasobów i równowag środowiska naturalnego, kryzysy fiskalne państw oraz głębokie zmiany społeczno-polityczne na świecie. Wszystko to skłania do spojrzenia na przyszłość rozwoju gospodarki z merytorycznej perspektywy długiego trwania¹.

¹ Twórcą tego podejścia do badań nad rozwojem gospodarki światowej jest J. Wallerstein, który uważa, że tylko z perspektywy długiego trwania można dostrzec procesy sygnalizujące początek nowego systemu gospodarczego. Zob. J. Wallerstein, *Koniec świata jaki znamy*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2004.

2. Dynamika procesów globalizacyjnych

Głębokość i strukturalny charakter obecnej depresji gospodarczej zmuszają do fundamentalnych rozważań nad istotą globalizacji, jej rozwojem i naturą skutków, które zrodziła. Trudno jest jednoznacznie określić, co jest rezultatem znanych i opisanych długofalowych procesów rozwojowych, takich jak internacjonalizacja, współzależności międzynarodowe czy integracja, a co elementem nowym fazy gwałtownego przyspieszenia rozwoju gospodarki światowej w drugiej połowie XX wieku niosącego ze sobą nową jakość, zwanego globalizacją. Zgodnie z przyjętą podstawą badawczą globalizacja to nowe, najświeższe procesy rozwoju gospodarki światowej, w których państwa nie są już pierwszoplanowymi jednostkami decyzyjnymi, a reguły gry dyktuje rynek światowy². Zjawisko to należy rozważać w ujęciu historycznym, w sposób interdyscyplinarny i przy podejściu holistycznym. W powyższym świetle za początek globalizacji należy uznać koniec II wojny światowej. Choć wtedy jeszcze nie mówiono o globalizacji, to dynamika wzrostu produkcji i handlu światowego potwierdza szybko narastające relacje gospodarcze między krajami, szczególnie w ramach trójki Europa–USA–Japonia.

Tabela 1. Rozwój gospodarki światowej w latach 1820-2008*

Lata	Europa Zachodnia	Europa Południowa	Europa Wschodnia	Obszar Związku Radzieckiego	USA	Japonia	Azja Wschodnia	Ameryka Łacińska
1820-1870	1,0	0,6	0,6	0,6	1,3	0,2	-0,1	0,0
1870-1913	1,3	1,0	1,4	1,0	1,8	1,4	0,8	1,8
1913-1950	0,8	0,4	0,6	1,7	1,6	0,9	-0,2	1,4
1950-1973	3,8	4,5	3,6	3,2	2,3	7,7	2,3	2,5
1973-1994	1,7	1,9	-0,2	-1,6	1,7	2,5	0,3	0,9
1994-2008	1,6	2,7	4,0	4,2	1,7	1,0	3,9	1,6

* przeciętna zmiana PKB w % w skali rocznej, liczona w cenach stałych na bazie USD

Źródło: J.S. Gill, Z. Raiser, *Golden Growth, Restoring the Lustre of European Economic Model*, World Bank, Washington 2012, s. 73.

Po raz pierwszy hasło „globalizacja” sformułowano w 1951 r. w słowniku Webstera. Oznaczało ono wówczas rosnące zintegrowanie gospodarki światowej przejawiające się rosnącymi przepływami handlowymi, kapitałowymi i siły roboczej – czyli powiększające się otwarcie krajów na współpracę gospodarczą z zagranicą. Tak postępująca w naturalny sposób globalizacja w wyniku kryzysu naftowego początku lat 70. ubiegłego wieku ukazała pierwsze bariery rozwoju. Jej cele okazały się całkowicie materialistyczne, a główni zwolennicy ujmowali postęp w kategoriach rosnącej akumulacji kapitału i zysków inwestorów, z czego powinny wynikać inne

² R.R. Ludwikowski, *Handel międzynarodowy*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 9.

powszechnie korzyści z globalizacji. Niewątpliwym animatorem procesu globalizacji stały się wówczas i pozostają Stany Zjednoczone Ameryki, mające ciągle niekwestionowaną pozycję polityczno-gospodarczego hegemonu światowego. Nie dostrzegano wówczas także, że głębsze analizy źródeł inspiracji nowej fazy globalizacji „[...]” prowadziły nieustannie do ekspozycji szeregu inicjatyw sponsorowanych, kierowanych lub w znaczącym stopniu penetrowanych przez Amerykanów [...]”³.

To wtedy powstała koncepcja „nowej gospodarki”, a udostępnienie w 1971 r. przez amerykańską firmę „Intel” do komercyjnego wykorzystania mikroprocesora „Intel-4004” wsparło technicznie nową fazę globalizacji i stworzyło niewyobrażalne wówczas możliwości gospodarczo-społecznego rozwoju świata. Zaczęło narastać przekonanie, że wolny rynek wspierany przez najnowsze technologie uwolni człowieka od niepewności jutra i niedoskonałości własnej natury, a powszechny i równy dostęp do informacji zapewni idealną konkurencję rynkową. W ten sposób stworzone zostaną podstawy stałego zrównoważonego rozwoju, a w gospodarce światowej zanikną cykle koniunkturalne. Tę nową fazę globalizacji zaczęto utożsamiać z globalizacją właściwą, określając ją jako „[...] zespół procesów społeczno-ekonomicznych zachodzących w gospodarce światowej od 1971 roku, które intuicyjnie postrzegano jako jakościowo nowe [...]”⁴. Te sterowane w istocie procesy zapewniły relatywnie szybkie przełamanie negatywnych skutków kryzysu naftowego i dalszy rozwój gospodarki światowej, głównie w USA, Europie Zachodniej i Japonii, a po upadku systemu gospodarki socjalistycznej – istotne przyspieszenie tego rozwoju w pozostałych rejonach świata, szczególnie w Europie Wschodniej. Dzięki innowacyjnym technologiom teleinformatycznym nastąpiła kompresja czasu i przestrzeni we wszystkich aspektach relacji międzyludzkich, a szczególnie wzrosło znaczenie lokalizacji w rozwoju działalności gospodarczej. Przyspieszyło tempo wzrostu nakładów inwestycyjnych głównie w zakresie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a majątek produkcyjny był systematycznie wymieniany na nowy i wydajniejszy, redukujący zużycie surowców i zasobów pracy. Coraz większa część tych nakładów była kierowana na badania i rozwój, które z natury są proefektywnościowe, a także powinny być proekologiczne. Pogłębieniu uległy powiązania między krajami we wszystkich aspektach życia, zarówno gospodarczego, jak i społecznego, kulturowego oraz publicznego. Spowodowało to, że działalność przedsiębiorstw, instytucji i społeczeństw wykroczyła poza granice państwa narodowego, tracąc część swojej specyfiki, a świat zaczął być traktowany jako jedno ogólnodostępne miejsce do swobodnego prowadzenia działalności gospodarczej w podobnych warunkowaniach i na zbliżonych zasadach.

³ P. Krugman, *Wracają problemy kryzysu gospodarczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 35.

⁴ Zob. *Globalizacja polityki światowej*, red. J. Baylis, S. Smith, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.

Łatwość komunikowania się ludzi i ich migracja w skali międzynarodowej powodowały ujednocianie się wzorców konsumpcji i zachowań. Powstały też transnarodowe podmioty gospodarcze, o potencjale ekonomicznym równym potencjałowi pojedynczego kraju lub nierzadko większym od niego. Globalizacja, znosząc granice ekonomiczne dla działalności gospodarczej, otworzyła korporacjom transnarodowym, kierującym się w swojej działalności kryterium indywidualnej efektywności i maksymalizacji zysku, drogę do powiększenia różnic kosztowo-dochodowych w ramach przedsiębiorstwa o różnice w skali globalnej pomiędzy krajami w ramach struktury gospodarki światowej.

Druga faza globalizacji wykształciła światowy rynek finansowy, który dzięki postępowi w telekomunikacji funkcjonuje 24 godziny na dobę i jest w stanie w poszukiwaniu zysków błyskawicznie przemieszczać w skali światowej niewyobrażalnie duże kapitały. Wartość tego rynku w końcu 2011 r. szacowana była na ok. 245 bln USD, podczas gdy łączny PKB wszystkich krajów świata ocenia się na ok. 64 bln USD. Tak więc od 1980 r., gdy relacja wartości rynku kapitałowego do jego realnego punktu odniesienia, jakim jest PKB, wynosiła 1:1, systematycznie rosła. Dopiero od 2007 r. relacja ta zaczęła kształtować się wokół relacji 4:1.

Tak więc światowy rynek finansowy w konsekwencji globalizacji oderwał się od realnej gospodarki, a inżynieria finansowa wykreowała znaczną jego część pozbawioną materialnych podstaw. Te ogromne kapitały o spekulacyjnym charakterze i nieograniczonej swobodzie działania starają się przejąć część zysków wypracowywanych przez realną sferę gospodarki, zmniejszając korzyści z działalności gospodarczej bezpośrednich wytwórców PKB. Ich główną sferą działania są transakcje spekulacyjne, a ich animatorzy pomijają aspekty społecznej odpowiedzialności za rozwój światowej gospodarki⁵. Globalizacja nie może sprowadzać się wyłącznie do swobody międzynarodowego przepływu towarów, usług, ludzi i kapitału, a opór wobec niej nie może być traktowany jedynie jako nacjonalizm.

3. Ukryte mechanizmy destrukcji

Rozpoczęty w 2007 r. kryzys na amerykańskim rynku nieruchomości bardzo szybko przekształcił się w kryzys sektora finansowego, który w warunkach globalizacji błyskawicznie nabrał charakteru międzynarodowego i zapoczątkował światową recesję gospodarczą o niespotykanej po II wojnie światowej skali i charakterze. W 2008 r. spadł gwałtownie wzrost światowej produkcji i handlu, a także PKB. W roku 2009 istotnie obniżyły się wartości bezwzględne tych trzech podstawowych wskaźników rozwoju gospodarczego, aby po 2010 r. odbudować się do poziomu zbliżonego do roku 2008. Wstępne dane za 2011 r. wskazują niewielki wzrost tych wskaźników

⁵ Zob. J. Attali, *Zachód – 10 lat przed totalnym bankructwem*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2010.

niedających dostatecznego impulsu do trwałego rozwoju gospodarczego. Podstawowe aspekty rozwoju gospodarki światowej w latach 2000-2011 przedstawia tab. 2.

Tabela 2. Rozwój gospodarki światowej w latach 2000-2011*

Wyszczególnienie	Średnio 2000-2007	2008	2009	2010	2011**
Handel światowy	5,6	2,5	-12,0	14,0	5,8
– artykuły rolno-spożywcze	4,0	2,5	-2,5	7,5	–
– surowce i paliwa	3,0	1,0	-5,5	5,5	–
– wyroby przetworzone	6,0	2,5	-15,0	18,0	–
Produkcja światowa	2,5	1,0	-2,5	4,0	5,4
– rolnictwo	2,5	3,5	0,5	0,0	–
– przemysł wydobywczy	1,5	1,5	-1,5	2,0	–
– produkcja przemysłowa	2,6	0,0	-4,0	5,5	4,2
Światowe PKB	3,0	1,5	-2,5	3,5	2,5

* Średni roczny wzrost liczony w cenach stałych; ** szacunki.

Źródło: *International Trade Statistics 2011*, WTO, Genewa 2012, s. 19 i *Global economy to recover*, „Economist Intelligent Unit” – Press Release, London 2009.

Obecna recesja gospodarcza nadal trwa i trudno dostrzec oznaki ożywienia w gospodarce światowej. Rozpadł się mit globalizacji mającej zapewnić trwałą i zrównoważony wzrost gospodarki światowej, a aktualna sytuacja zdaje się zaskoczeniem dla wszystkich⁶. Zapomniano, że już w latach 90. ubiegłego wieku obok zwolenników globalizacji zrodziły się społeczne ruchy antyglobalistów i alterglobalistów, bardziej czytelnie dzielonych na hiperglobalistów, sceptyków i zwolenników poglądu o niezbędnej transformacji procesu globalizacji. Konstruktywną i interdyscyplinarną syntezę tych poglądów opracowano w drugiej połowie lat 90. XX wieku, co ujmuje tab. 3.

Dostrzeżono też postępującą i przyszłościowo groźną polaryzację krajów i grup społecznych wewnątrz krajów na te, które czerpią z tego znaczne korzyści, i te, które zaledwie odczuwają nie zawsze pozytywne skutki globalizacji. Formułowane zarzuty wobec globalizacji czyniły ją odpowiedzialną za:

- zaostrenie konkurencji międzynarodowej i jej agresywności,
- wzrost bezrobocia strukturalnego,
- rozszerzanie się obszarów nędzy i głodu,
- brak korelacji między globalizacją rynku i instytucji demokratycznych,
- wzrost przestępczości międzynarodowej,

⁶ Zob. B. Jeliński, *Deglobalizacja (stan przejściowy czy nowa rzeczywistość)*, [w:] *Procesy globalizacji*, red. J. Rymarczyk, B. Skulska, W. Michalczyk, Zakład Graficzny Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 149-159.

Tabela 3. Zakres i konsekwencje ewolucji procesu globalizacji

Zakres konceptualizacji	Hiperglobaliści	Sceptycy	Zwolennicy koncepcji transformacji
Nowe elementy rozwoju	Epoka globalna	Bloki handlowe, słabsza niż w minionych okresach władza terytorialna	Bezprecedensowa w skali dziejów sieć wzajemnych powiązań
Dominujące właściwości	Globalny kapitalizm, globalne zarządzanie, globalne społeczeństwo obywatelskie	Świat mniej współzależny niż w latach 80.	„Gęsta” (intensywna i ekstensywna) globalizacja
Siła rządów narodowych	Słabnie i zanika	Umacnia się lub rozszerza	Odtwarza się i rekonstruuje
Czynnik globalizacji	Kapitalizm i postęp techniczny	Rządy i rynki	Połączone siły nowoczesności
Wzory stratyfikacji	Erozja dawnych hierarchii	Dalsza marginalizacja Południa	Nowy kształt porządku światowego
Główny motyw	Uniwersalizacja	Interes narodowy	Transformacja społeczności politycznej
Dostrzeganie rezultatów globalizacji	Przebudowa ram ludzkiego działania	Internacjonalizacja i regionalizacja	Przebudowa relacji między regionami i działanie na odległość
Ewolucja historyczna	Cywilizacja globalna	Bloki regionalne/zderzenie cywilizacji	Nieokreślony kierunek, globalna integracja i fragmentacja
Argument podsumowujący	Kres państwa narodowego	Internacjonalizacja uzależniona od zgody i poparcia rządów	Globalizacja zmienia sposób sprawowania rządów i politykę światową

Źródło: D. Held, *Global transformation politics, Economic and culture Policy*, Cambridge 1996, s.10, cyt. za A. Giddens, *Socjologia*, PWN, Warszawa 2004, s. 81.

- ograniczenie zakresu wykonywania suwerenności państw,
- spadek roli rządów narodowych,
- kryzys instytucji międzynarodowych,
- ogólny kryzys tradycyjnych struktur zarządzania,
- chwiejność i rosnącą niezależność światowego systemu finansowego,
- ekspansję kapitału spekulacyjnego i krótkoterminowość lokat kapitałowych,
- szybkie rozprzestrzenianie się kryzysów na zintegrowanych rynkach,
- spadek popytu na prace niewykwalifikowane,
- zanikanie niektórych zawodów,
- rosnącą polaryzację dochodową i majątkową,
- uzależnienie od kreacji wytwórców nauki i technologii,
- brak kontroli nad treściami w Internecie,
- homogenizację systemów wartości,
- zanikanie różnic kulturowych i odrębności narodowych,
- odradzanie się nacjonalizmów, separatyzmów i fundamentalizmów,

- załamywanie się solidarności społecznej i standardów opieki społecznej,
- dehumanizację życia,
- wzrost konsumpcjonizmu,
- niszczenie solidarności społecznej w skali wewnętrznej społeczeństw oraz na skalę międzynarodową przez naruszanie ogólnych zasad sprawiedliwości⁷.

Taka forma rozwoju globalizacji powodowała, że zaczęto żyć w świecie, w którym miliardy dolarów „goniły za zyskami” z globalnych transakcji spekulacyjnych, a nie były inwestowane w produkcję, co z natury powoduje niewyobrażalne marnotrawstwo na skalę światową. W korporacjach międzynarodowych stających się nowym globalnym graczem zaczął obowiązywać prosty zestaw zasad działania: uprościć, zredukować, zwolnić zbędną załogę, zrestrukturyzować, zderegulować, zliberalizować, konkurować⁸. Ekonomia wysokiej wydajności i wysokich technologii zaczęła tworzyć bogactwo jednych, a ograniczać dobrobyt i pracę oraz kreować rzesze relatywnie biednych konsumentów w innych krajach. Taka forma globalizacji może zagrozić politycznej stabilności demokracji, gdyż nie ma długotrwałego wzrostu gospodarczego bez równowagi społecznej⁹. Realna stała się perspektywa, w której znika więcej miejsc pracy, niż się tworzy, a los pracownika zależy nie tyle od kondycji firmy, jak to miało miejsce w narodowym przemyśle, ile od globalnej strategii korporacji międzynarodowej. Poprzednio niezależne narody stają się elementem społeczeństwa globalnego i muszą dbać o własną identyfikację. Jednostka w świecie kurczącej się pracy zabiega o względy swego korporacyjnego pracodawcy. W skali światowej pracy niewiele przybywa, a ponadto jest ona inaczej redystrybuowana. Wygrywają ci, którzy mają lub godzą się na niższe płace, obniżone wymogi ekologiczne, gorsze warunki pracy. W ten sposób bogactwo przepływa ze społeczności narodowej do korporacji i jej udziałowców. Trudno w tych warunkach oczekiwać od poszczególnych krajów, by były bardziej konkurencyjne w skali globalnej.

Powyższe negatywne cechy i tendencje rozwoju procesu globalizacji zdawały się w ostatnich dwóch dekadach niedostrzegane lub lekceważone przez społeczność światową, gdyż ginęły w atmosferze powszechnego optymizmu kreowanego przez polityków i środowisko biznesu międzynarodowego, głównie przez sfery finansowe. Ponadto nakładały się na nie strukturalne trendy rozwoju społeczno-politycznego i gospodarczego świata, takie jak pozytywne procesy globalizacji, rewolucja techniczno-informatyczna, likwidacja dwubiegunowej struktury politycznej świata, posocjalistyczna transformacja, rozszerzenie Unii Europejskiej i Światowej Organizacji Handlu o Chiny i Rosję, a także dominacja liberalnej koncepcji także na płaszczyźnie polityczno-kulturowej. Tworzyło to łącznie przekonanie, że wykształcił się nowy i trwały model świata ze stabilnym i zrównoważonym rozwojem gwarantujący

⁷ Zob. B. Jeliński, *Polityka współpracy gospodarczej z zagranicą*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009, s. 485-493.

⁸ Zob. K. Żukrowska, *Gospodarka światowa. Procesy globalizacji i modernizacji*, [w:] *Dokąd zmierzają świat?*, red. A.D. Rotfeld, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2008, s. 67-90.

⁹ Zob. J.E. Stiglitz, *Globalizacja*, PWN, Warszawa 2004.

erę dobrobytu materialnego i politycznej stabilizacji. Nie dostrzeżono, że model ten jest amorficzny, niejasny i kontrowersyjny, a także nie jest uzgodniony z całą społecznością międzynarodową, a ponadto nie jest przez nią powszechnie akceptowany.

Obecna recesja gospodarcza gwałtownie uświadomiła, że świat jest w okresie przejściowym, okresie przedłużającej się niestabilności, niepewności nieprzewidywalności. Równocześnie nie jest możliwy powrót do klasycznych i znanych relacji międzynarodowych, gdyż nie da się zatrzymać procesu internacjonalizacji i cofnąć negatywów globalizacji. Wniosły one do społeczności międzynarodowej i zakorzeniły bezprecedensowy stopień wzajemnej współzależności. Nie oznacza to jednakże, że mamy do czynienia z ogólnym kryzysem gospodarki rynkowej, a z załamaniem fazy jej rozwoju zwanej globalizacją. Załamanie to jeszcze nie upadek. Przyszłość rozwoju gospodarki światowej wymaga rekonfiguracji globalizacji.

4. Kształt nowej struktury gospodarki światowej

Zapoczątkowana w 2008 r. światowa depresja gospodarcza jaskrawo unaocniła wszystkie podstawowe mankamenty żywiłowej globalizacji, a dotychczasowy paradygmat rozwoju gospodarki światowej, który wydawało się, że gwarantuje szybki i zrównoważony wzrost, załamał się i z pewnością musi ulec fundamentalnej zmianie¹⁰. Zawiodły też proste i sprawdzające się dotychczas koncepcje polityki gospodarczej. Trzeba to sobie uświadomić i zaakceptować fakt, że istnieje pilna potrzeba wypracowania jakościowo i koncepcyjnie nowej oraz skutecznej metody przełamania obecnego kryzysu, a także nowych rozwiązań na czasy po kryzysie. Podstawą wykształcenia się tych oryginalnie nowych idei i zasad rozwoju gospodarki światowej powinno być realne opisanie charakteru i obiektywna ocena aktualnych procesów gospodarczo-społecznych na świecie, dróg, po jakich się odbywa ich rozwój, ogólnego zakresu możliwych alternatyw rozwoju i ewentualnych konsekwencji ich wdrożenia. W efekcie wyboru optymalnej wizji przyszłego rozwoju gospodarka światowa musi być na nowo ustabilizowana, rynki finansowe poddane regulacjom zabezpieczającym je przed kolejnym załamaniem, odbudowane powinno zostać zaufanie do mechanizmów rynkowych zdolnych do współdziałania z preferencjami poszczególnych rządów i przywrócenia zaufania społecznego do władzy oraz możliwości ustabilizowanego wzrostu gospodarczego. Wszystko to musi nastąpić w warunkach rysujących się wyraźnie radykalnych zmian układu sił w gospodarce światowej. Ponadto najważniejsze obecnie gospodarki świata muszą poradzić sobie z nierównowagami wewnętrznego rozwoju i problemami społeczno-politycznymi. Zrewidowania wymagają także dotychczasowe metody i instrumenty zarządzania, rozwiązania stosowane dotąd w polityce gospodarczej okazały się nieadekwatne do zmieniającego się otoczenia gospodarczego i nowych realiów jego rozwoju. Ponadto

¹⁰ Recesja stanowi naturalną korektę po okresie wzrostu gospodarczego, a depresja niekontrolowaną zapaść gospodarczą.

podmioty gospodarcze zaczęły reagować odmiennie niż dotychczas. Istnieje więc zapotrzebowanie na nowe koncepcje kształtowania rzeczywistości gospodarczej, adekwatne do przyszłych realiów i będące podstawą budowy polityki gospodarczej. W polityce tej dominujące znaczenie zyskają uwarunkowania zewnętrzne, a szczególnie jej część zajmująca się kształtowaniem współpracy gospodarczej z zagranicą. Rolą polityki będzie umacnianie w rozwoju gospodarczym tego, co przynosi korzyści i równocześnie przeciwdziałania negatywnym skutkom globalizacji.

Recesja gospodarcza porównywana do tej z lat 1929-1933 ujawniła drastycznie brak idei i przywództwa na miarę wyzwań, które stoją przed gospodarką światową. Koniecznością jest wypracowanie założeń nowego porządku międzynarodowego opartego na zrekonfigurowanej globalizacji. Brak wizji przyszłości jest zawsze źródłem niszczących niepokojów i konfliktów oraz powoduje erozję zaufania między władzą i jej instytucjami a społeczeństwem.

Zrekonfigurowaną strukturę globalizacji powinny tworzyć trzy główne płaszczyzny:

- gospodarka światowa jako czynnik integrujący,
- polityka międzynarodowa jako czynnik stabilizujący,
- różnorodność cywilizacyjno-kulturowa jako czynnik spajający.

Te trzy płaszczyzny nie istnieją niezależnie od siebie, lecz przenikają się wzajemnie, sprzyjając tworzeniu się porządku międzynarodowych współzależności. Jeżeli zaś rozwijają się żywiłowo, to sprzyjają tworzeniu się sytuacji niestabilności, sprzeczności i konfrontacji¹¹. Z tego względu dotychczasowy, żywiłowy rozwój procesu globalizacji można nazwać globalizacją niekompletną, przez którą rozumie się globalizację bez koordynacji globalnej¹².

Gospodarka światowa to zbiór krajowych i międzynarodowych podmiotów – głównie przedsiębiorstw i instytucji rynkowych oraz organów państwowych wykonujących funkcje regulacyjne, połączonych ze sobą przez system powiązań w zakresie handlu i innych form współpracy gospodarczej, kierujących się w swojej działalności głównie kryterium indywidualnych korzyści. To ta ostatnia cecha wytworzyła niezwykle różnice w sferze dochodów indywidualnych ludzi i poziomu rozwoju poszczególnych krajów, tworząc ogromny potencjał destabilizacyjny. Gospodarka światowa wymaga więc radykalnej przebudowy. Trzeba przebudować sektor bankowy i zreorganizować same banki, reanimować i zrównoważyć handel globalny, przywrócić i uregulować obieg kapitału globalnego, wykreować nowe gałęzie gospodarki, nie tworząc przy tym kolejnej bańki spekulacyjnej, zredukować do racjonalnych rozmiarów ilość kapitału spekulacyjnego, nie tłumiąc oznak ożywienia

¹¹ Zob. J.E. Stiglitz, *Freefall. Jazda bez trzymanki*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2010.

¹² W. Szymański, *Niepewność i niestabilność gospodarcza, gwałtowny wzrost i co dalej?*, Wydawnictwo Difin SA, Warszawa 2011, s. 13.

gospodarczego, a także oddłużyć państwa z nadmiernym deficytem, nie doprowadzając innych do bankructwa.

Są to zadania bardzo trudne, gdyż ich realizacja wymaga koordynacji globalnej. Trudno ją wypracować, gdy rysuje się ciągle fundamentalna różnica priorytetów wzrostu gospodarczego. Kraje rozwinięte gospodarczo potrzebują innowacji, które dają im przewagę konkurencyjne. Kraje rozwijające się potrzebują zaś stabilizacji politycznej, inwestycji zagranicznych, sprawnego funkcjonowania instytucji i dobrej infrastruktury.

Tę dychotomię determinant wzrostu gospodarczego można przezwyciężyć przez koncepcję globalnego zarządzania. Globalne zarządzanie to nowe podejście do regulacji gospodarki światowej w warunkach globalizacji. Należy przez nie rozumieć nie faktyczne sprawowanie władzy jak w państwie, ale poszukiwanie bardziej efektywnych i dla wszystkich korzystnych sposobów alokacji zasobów w skali globalnej, aby była ona bardziej funkcjonalna względem potrzeb ludzi, przedsiębiorstw i państw oraz korporacji transnarodowych. Zarządzanie globalne można więc traktować jako działanie na rzecz porządku międzynarodowego na podstawie uzgodnionych zasad, reguł i instytucji¹³. Kluczowym problemem jest wypracowanie parametrów nowego porządku międzynarodowego w zakresie finansów i handlu, gdyż ich siła integrująca jest najsilniejsza¹⁴. Mając w pamięci negatywne doświadczenia dotychczasowego rozwoju globalizacji, należy odchodzić od wąskiego ekonomiczno-technicznego pojmowania rozwoju stosunków międzynarodowych i postrzegać je z uwzględnieniem ochrony zasobów i środowiska naturalnego oraz aspektów demograficzno-społecznych interakcji międzyludzkich w wymiarze międzynarodowym. Ważną rolę międzynarodowej wymiany handlowej w przebudowie międzynarodowych stosunków gospodarczych dostrzeżono już w roku 2001, uruchamiając tzw. rundę negocjacji z Doha i inicjatywy *Aid for trade*. Praktyczna realizacja tego relatywnie mało kontrowersyjnego aspektu procesu rekonfiguracji gospodarki globalnej napotyka jednak trudności ze względu na brak postępu w negocjacjach toczących się pod auspicjami Światowej Organizacji Handlu. Zdaje się to wynikać ze spiętrzenia problemów związanych ze strukturalnym kryzysem w gospodarce światowej.

Rolę stabilizującą w pełnym różnorodnych sprzeczności i problemów świecie odgrywa zawsze międzynarodowa polityka ekonomiczna wykorzystująca różne instytucje i formy współpracy, normy i procedury oraz porządkujący i dyscyplinujący czynnik siły, którym można się posłużyć, ilekroć dochodzi do naruszenia uzgodnionych norm lub groźby szerszej destabilizacji. Wypracowanie wspólnej i korzystnej dla wszystkich polityki międzynarodowej jest bardzo trudne, a szczególnie jej konsekwentne wdrażanie i kontrola realizacji. Polityka taka powinna być sensowna

¹³ Zob. B. Jeliński, *Polityka współpracy gospodarczej...*, s. 509-531.

¹⁴ Zob. B. Jeliński, *Rola polityki w kryzysie gospodarki globalnej*, [w:] *Gospodarka międzynarodowa – wyzwania i nowe trendy*, red. J. Schroeder, Ł. Puślecki, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2011, s. 119-129.

i spójna. Aby to uzyskać, musi ona mieć właściwie uzgodnione, poddane wyraźnej hierarchizacji i precyzyjnie określone oraz realistyczne cele. Ich wyznaczenie i realizacja wymagają nie tylko wysokich kompetencji, lecz także intelektualnej odwagi, determinacji i odrzucenia starych nawyków, a równocześnie pragmatycznego podejścia i elastyczności działania. Jest to jednak niezbędne, aby w przyszłości globalizacja była koordynowana, a to jest warunkiem jej bezkonfliktowego charakteru.

Różnorodność cywilizacyjno-kulturowa była zawsze czynnikiem spajającym i inspirującym rozwój ludzkości, a w świecie przyrody jest niezbędnym czynnikiem przetrwania. Dotychczasowy rozwój globalizacji w wielu przejawach był zaś próbą homogenizacji cywilizacyjnej różnorodności świata i narzucenia mu modelu globalnej kultury masowej najważniejszych politycznie i gospodarczo Stanów Zjednoczonych Ameryki. Powoduje to odruch obrony w różnych kulturach, a całe narody poszukują metod ochrony przed tym aspektem globalizacyjnej ekspansji. Rezultatem są postępująca regionalizacja i fragmentaryzacja stosunków międzynarodowych. Rekonfigurację tego aspektu globalizacji można sprowadzić do dążenia do jedności w różnorodności.

Dotychczasowa globalizacja oparta na systemie hierarchicznym i różnicującym musi być zastąpiona przez system międzynarodowej demokracji i względnego egalitaryzmu. Globalizacja nie powinna prowadzić do obumierania lub zaniku państwa, a jej zrekonfigurowany kształt stawia państwo wobec nowych wymogów i wyzwań¹⁵. Kształt ten wymaga aktywnej i stabilizującej roli państwa, gdyż gdy państwo słabnie, gospodarka i polityka zaczynają reagować gwałtownie i zachowywać się nieracjonalnie z punktu widzenia interesu dłuższej perspektywy. Podstawę budowy bezpieczniejszego, bogatszego i trwalszego świata stanowiąc będą zasady współpracy, otwartości, współdzielenia się wiedzą, uczciwości i wzajemnej i świadomej zależności¹⁶.

System światowy, w tym działalność gospodarcza, nigdy nie znikną. Kiedy się „zestarzeją”, wchodzi w fazę fundamentalnego kryzysu, w trakcie którego powstaje nowy system. Taki kryzys właśnie przechodzi gospodarka światowa.

Literatura

- Attali J., *Zachód – 10 lat przed totalnym bankructwem*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2010.
Gill J.S., Raiser Z., *Golden Growth, Restoring the Lustre of European Economic Model*, World Bank, Washington 2012.
Giddens A., *Socjologia*, PWN, Warszawa 2004.
Global economy to recover, „Economist Intelligent Unit” – Press Release, London 2009.

¹⁵ Zob. Państwo i rynek. W poszukiwaniu nowej równowagi, Wydawca PKN Orlen S.A., Warszawa 2001.

¹⁶ D. Tapscott, A.D. Williams, *Makrowikinomia. Reset świata i biznes*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2011, s. 32.

- Globalizacja polityki światowej*, red. J. Baylis, S. Smith, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- International Trade Statistics 2011*, WTO, Genewa 2012.
- Jeliński B., *Deglobalizacja (stan przejściowy czy nowa rzeczywistość)*, [w:] *Procesy globalizacji*, red. J. Rymarczyk, B. Skulska, W. Michalczyk, Zakład Graficzny Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- Jeliński B., *Rola polityki w kryzysie gospodarki globalnej*, [w:] *Gospodarka międzynarodowa – wyzwania i nowe trendy*, red. J. Schroeder, L. Puślecki, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2011.
- Jeliński B., *Polityka współpracy gospodarczej z zagranicą*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009.
- Krugman P., *Wracając problemy kryzysu gospodarczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Ludwikowski R.R., *Handel międzynarodowy*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Państwo i rynek. W poszukiwaniu nowej równowagi*, Wydawca PKN Orlen SA, Warszawa 2011.
- Stiglitz J.E., *Freefall. Jazda bez trzymanki*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2010.
- Stiglitz J.E., *Globalizacja*, PWN, Warszawa 2004.
- Szymański W., *Niepewność i niestabilność gospodarcza, gwałtowny wzrost i co dalej?*, Wydawnictwo Difin SA, Warszawa 2011.
- Tapscott D., Williams A.D., *Makrowikinomia. Reset świata i biznesu*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2011.
- Wallerstein J., *Koniec świata, jaki znamy*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2004.
- Żukrowska K., *Gospodarka światowa. Procesy globalizacji i modernizacji*, [w:] *Dokąd zmierza świat?*, red. A.D. Rotfeld, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2008.

GLOBAL ECONOMY RECONFIGURATION

Summary: The current economic crisis has thrown into doubt the common perception that globalization guarantees the rapid and sustainable growth of global economy. This raises the need for a fundamental reflection about the essence of globalization, its development and the nature of its negative consequences. This is surprising, as a careful analysis of the development of globalization would allow us to see earlier the mechanisms of its destruction. The future of globalization lies in the general reconfiguration of the socio-cultural nature, economy and politics. Future shape of globalization is global coordination through global governance.

Keywords: globalization, economic crisis, reconfiguration, global management.